

państwowym. Wiele tematów realizowanych jest w zakresie prawa porównawczego. Wydział współpracuje na arenie międzynarodowej z innymi Wydziałami Prawa Kanonicznego [5]. Trzecim i aktualnie najmłodszym wydziałem prawa kanonicznego w Polsce jest Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, utworzony w 2014 roku. Dziekanem tego wydziału, na którym prowadzonych jest 6 katedr, jest ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut. Wydział Prawa Kanonicznego UPJPII w Krakowie opublikował także pierwszy w świecie komentarz do nowego kanonicznego procesu małżeńskiego (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Prawa Kanonicznego, Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus, Tarnów BIBLOS 2015, redakcja naukowa: o. Piotr Skonieczny OP) [6]. Prawo kanoniczne w Polsce można studiować na wyżej wymienionych wydziałach oraz na wydziale teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W Polsce istnieje również 11 katedr prawa kanonicznego, które często są jednocześnie katedrami prawa wyznaniowego.

W celu rozwoju prawa kanonicznego istnieje w Polsce również Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, którego prezesem obecnie jest ks. prof. dr hab. Józef Krukowski. Stowarzyszenie to zostało założone w 1990 roku, którego cel realizowany jest w zależności od postanowień Konferencji Episkopatu Polski. Organizację tworzą członkowie zwyczajni i honorowi. Ci ostatni nie muszą być kanonistami z wykształcenia a taki status otrzymują ze względu na szczególne zasługi dla stowarzyszenia.

Bibliografia

1. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Tom I, ks. Tadeusz Pawluk, Olsztyn 2002. s.19-24.
2. URL: <https://sjp.pwn.pl> (dostęp: 12.05.2019).
3. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Tom I, ks. Tadeusz Pawluk, Olsztyn 2002. s.50-51.
4. URL: <https://www.kul.pl> (dostęp: 12.05.2019).
5. URL: <https://wpk.uksw.edu.pl> (dostęp: 12.05.2019).
6. URL <http://wpk.upjp2.edu.pl> (dostęp: 12.05.2019).
7. URL: <http://www.stowarzyszeniekanonistow.pl> (dostęp: 12.05.2019).

Karolina Szelałowska

*studentka 5 roku prawa, Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko - Mazurski w Olsztynie*

POSTĘPOWANIE DOWODOWE W PROCESIE KANONICZNYM W KONTEKŚCIE PRAWA DO OBRONY

Prawo do obrony stanowi jedno z podstawowych uprawnień każdego wiernego w Kościele katolickim. Jego źródłem jest przyrodzona i niezbywalna godność człowieka [10]. Kościół katolicki mając na względzie jej ochronę gwarantuje w procesie kanonicznym poszanowanie dla ludzkiej godności, a także innych fundamentalnych praw, w tym prawa do obrony [7]. Szczegółowe normy dotyczące omawianego zakresu bezpośrednio zawarte są w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, dalej określany jako: „KPK”, w kanonach dotyczących uprawnień i obowiązków wszystkich wiernych chrześcijan, oraz dotyczących kanonicznego

prawa procesowego, a także w wydanej instrukcji *Dignitas Connubii* z 2005 r. [6]. Niewątpliwie, uprawnienie do obrony, stanowi fundament sprawiedliwego procesu kanonicznego i jest swoistym zabezpieczeniem dla jego stron. Jednym z kluczowych uprawnień wiernych w kontekście prawa do obrony jest prawo zgłaszania wniosków dowodowych.

Od drugiej połowy XX wieku zaobserwować można wyraźny wzrost znaczenia problematyki podstawowych praw człowieka, co miało przełożenie na powstające akty prawa międzynarodowego, które bezpośrednio regulowały kwestie z tym związane m.in. Europejska Konwencja Praw Człowieka albo Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych [5]. W związku z tym, także w Kościele wzrosła potrzeba podkreślenia tych uprawnień. Szczególną uwagę na problematykę związaną z prawami człowieka, a także wiernych akcentował w swoim nauczaniu Jan Paweł II [8]. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez Ojca Świętego w sposób szczególny podkreśla przysługujące uprawnienie do obrony w kan. 221 § 1, który stanowi: „Wiernym przysługuje legalne dochodzenie i obrona przysługujących im w Kościele uprawnień na właściwym forum kościelnym według przepisów prawa”. W sądownictwie kościelnym prawo do obrony znajduje swoje urzeczywistnienie w czynnościach procesowych obejmujących: wezwanie pozostałych stron dla zawiązania sporu, umożliwienie stronom skorzystania z prawa do adwokata, pełnomocnika lub kuratora, publikację akt procesowych oraz wyroku ostatecznego z motywacją prawną i faktyczną, podanie informacji o możliwościach zaskarżenia wyroku oraz możliwość prezentowania środków dowodowych [7]. Przedmiotem dalszych refleksji na temat gwarancji do obrony, której egzemplifikacją jest prawo do składania środków dowodowych będzie proces kanoniczny, w szczególności proces małżeński o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Dowodzenie stanowi integralną część każdego procesu [9]. Jest to faza, która pozwala na przedstawienie sędziemu argumentów zdolnych do przekonania go o prawdziwości badanych okoliczności spornych lub wątpliwych [2]. Dokładne normy postępowania dowodowego zawarte zostały w tytule IV KPK (kan. 1526-1586) [1]. Prawo do prezentowania środków dowodowych następuje dopiero po etapie zawiązania sporu (kan. 1516). Z czynności tej wynikają bowiem istotne dla przeprowadzenia dalszego procesu zobowiązania, obejmujące w szczególności kwestie związane z wyznaczeniem terminu przedłożenia lub uzupełnienia wniosków dowodowych na potwierdzenie swojego stanowiska procesowego, respektowanie ściśle określonego zakresu dowodzenia i wyrokowania, a także możliwość zgłaszania zarzutów [9]. W opinii R. Szytchmilera jest to najtrudniejszy etap procesu. Sędzia na podstawie przeprowadzonego postępowania dowodowego, dokonuje wszechstronnej oceny zgromadzonego materiału, z której czerpie moralną pewność, konieczną do wydania słusznego rozstrzygnięcia. W zakres oceny sędziowskiej wchodzi zatem ustalenie, które z dowodów powinno uznać się za wiarygodne i przyznać im walor dowodowy, a którym wiarygodności odmówić. Sędzia ma prawo do swobodnej oceny dowodów, jednak swoboda ta jest ograniczona przez normy prawa procesowego. Na tej podstawie Sędzia dokonuje po pierwsze, legalnej oceny dowodów uznając ich pełną moc dowodową. Tę możliwość stosuje się w odniesieniu do środków dowodowych: tj. dokumentu publicznego (kan. 1540-1541), zeznań dwóch wiarygodnych świadków lub jednego świadka kwalifikowanego, który zeznaje w sprawach dokonanych z urzędu (kan.

1573), domniemania prawnego (kan. 1585), przyznania sądowego strony w sprawie prywatnej (kan. 1536 §1). Po drugie, łącząc ocenę legalną ze swobodną oceną. Taki model oceny został przewidziany w normach KPK jedynie w odniesieniu do niepełnych dowodów, które można jednak uznać za pełne, gdy zostaną wzmocnione przez inne dowody tj.: przyznanie sądowe i oświadczenia stron, które nie stanowią przyznania (kan. 1536 §2), dokument prywatny w sprawie dobra publicznego i stwierdzający coś przeciwko osobie trzeciej – spoza sporu (kan. 1442 i 1536 §2), zeznanie jednego świadka niekwalifikowanego, gdy okoliczności sugerują inaczej (kan. 1573). Po trzecie, w stosunku do środków dowodowych takich jak: pozasądowe przyznanie strony (kan. 1537), uchylenie się strony od udzielenia odpowiedzi sędziemu (kan. 1531 §2), dokument prywatny uznany przez stronę lub dopuszczony przez sędziego (kan. 1542), każdy dokument obciążony wadą (kan. 1543), opinie biegłych (kan. 1579 §1 – 2), protokół z oględzin sądowych (kan. 1582), domniemania sędziowskie (kan. 1585-1586), a także inne niewymienione wyraźnie w KPK środki dowodowe (kan. 1527) – co do tych środków obowiązuje swobodna ocena dowodów.[9] Obowiązek dotyczący oceny materiału dowodowego nie jest prostym zadaniem. Wymaga od Sędziego wyżej wspomnianej już pewności moralnej, która materializuje się nie tylko przez uzyskanie środków dowodowych (oraz dokonania ich legalnej i swobodnej oceny), ale także poprzez przestrzeganie przepisów prawa kościelnego procesowego oraz indywidualne predyspozycje osobowościowe takie jak racjonalność i roztropność [3]. Zarówno powodowi jak i pozwanemu na etapie prowadzonego postępowania dowodowego przysługuje prawo do składania środków dowodowych uznanych przez prawo. Za ich pomocą strony starają się przekonać Sędziego do swoich racji. Stanowi to podstawową wartość procesu o nieważność małżeństwa i wskazuje, iż strony mają zapewnione prawo obrony własnych interesów. Umożliwia to także poznanie obiektywnej prawdy o małżeństwie stron. Strony powinny mieć zatem zapewnioną swobodę w zgłaszaniu dowodów. [4] Warto zaznaczyć, iż zgodnie z dyspozycją kan. 1526 §1 nakłada się na stronę, która oczekuje uznania pewnego faktu i wyprowadza z niego skutki prawne obowiązek udowodnienia jego prawdziwości. W kan. 1527 zasadę dopuszczalności dowodów ujęto w sposób generalny stanowiąc wprost, że „przytoczone dowody mogą być jakiegokolwiek rodzaju”. Oznacza to, iż oprócz kodeksowych środków tj. oświadczenia stron, dokumenty, zeznania świadków, opinie ekspertów, oględziny sądowe, domniemania dopuszczalne są także i inne środki. Istotne jest jedynie, aby były one „przydatne do poznania sprawy i godziwe” [1]. Niedopuszczenie dowodów godziwych, uzasadnionych i koniecznych może być formą odmowy prawa do obrony. Do naruszeń tego prawa zalicza się także niepowiadomienie adwokata o terminach planowanych przesłuchań, nieuwzględnienie jego wniosków o dostosowanie terminu przesłuchań do jego możliwości, niedopuszczenie adwokata do przedstawiania dodatkowych pytań lub nie zapisywanie w protokole istotnych dla sprawy zeznań stron i świadków. Odmową prawa do obrony może być również niedopuszczenie konkretnych środków dowodowych, gdy ich związek ze sprawą jest niewątpliwy, a w sprawie nie dostarczono jeszcze zbyt dużej ilości środków dowodowych [4]. Niedozwolonym jest natomiast, zgodnie z instrukcją Dignitas connubii dopuszczenie dowodów utajnionych takich jak zeznania o zdradach małżeńskich, chyba że z poważnych powodów, przy zabezpieczeniu adwokatów stron prawa do ich poznania [3]. Sędzia powinien także „ograniczyć zbyt dużą

liczbę świadków i dowodów, jak również nie dopuszczać dowodów przedstawionych sądowi w celu przedłużania procesu” [3].

Prawo do obrony zagwarantowane w przepisach prawa kanonicznego jest wyrazem dbałości o ludzką godność i poszanowaniem fundamentalnych praw każdego człowieka. Gwarancje do obrony aktualizują się w postaci uprawnień przysługujących wiernym w procesie kanonicznym, stanowiąc podstawę sprawiedliwego procesu. Dotyczy to także zgłaszania środków dowodowych. Nie ulega wątpliwości, iż szczególną rolę w procesie przestrzegania tego prawa odgrywają sędziowie, na których spoczywa ogromna odpowiedzialność dokonania sprawiedliwej i obiektywnej oceny materiału dowodowego oraz zapewnienie stronom procesu kanonicznego możliwości swobodnego korzystania z prawa do obrony, a także czuwaniem nad prawidłowością jego realizacji i zapobieganiu jego naruszeń.

Bibliografia

1. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań, 1984.
2. Czaja A.M., Sędzia w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa, [w:] Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1983-2015, red. Robert Kantor, Kraków 2016, s. 29-40.
3. Góralski W. Małżeństwo kanoniczne, Warszawa 2011, s. 399-451.
4. Gręźlikowski J., Racje i sens „prawa do obrony” w procesie o nieważność małżeństwa, [w:] Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny 53/3-4, 2010, s. 197-222.
5. Leszczyński G., Prawo do obrony w przemówieniach Jana Pawła II do Roty Rzymskiej, [w:] Ius Matrimoniale 13 (19), 2008, s. 99-110.
6. Leszczyński G., Gwarancje prawa do obrony w świetle Instrukcji Dignitas connubii, [w:] Ius Matrimoniale 13 (19), 2008, s. 111-123.
7. Miziński A.G., Prawo wiernych do obrony w procesie kanonicznym, [w:] Teka Komisji Prawniczej, 2009, s. 76-93.
8. Stawniak H., Prawo do obrony w procesie kanonicznym :(refleksje na kanwie przemówienia Jana Pawła II do Roty Rzymskiej w dniu 26.01.1989 roku), [w:] Prawo Kanoniczne :kwartalnik prawno-historyczny 33/1-2, 1990, s. 141-152.
9. Sztymiler R. Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom V. Księga VII. Procesy, Poznań 2007, s.172-241.
10. Przemówienie Jana Pawła II skierowane do Trybunału Roty Rzymskiej wygłoszone w 1979 r.

Magdalena Sasin

*studentka 3 roku prawa, Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*

WARUNKI ZATRUDNIENIA KATECHETY W POLSKIEJ SZKOLE PUBLICZNEJ

Dokumentem o fundamentalnym znaczeniu skutkującym zatrudnieniem nauczyciela religii przez konkretną szkołę jest uzyskanie przez niego misji kanonicznej (missio canonica), czyli imienne skierowanie do nauczania religii w określonej szkole wydane przez kompetentną władzę kościelną. W Kościele